

ՀԱՄԱԽՈՏ ԵՒ ԲԱՂԳԱՏԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ ՄԵՐ ԵՒ ՓՈՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՏՕՆԵՑՈՅՑԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԵՒ ՍԱՂԻՄԱԿԱՆ ԱԽԱՆԳՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐ

Ս. Զատիկի հետ կապուած առնեքը աւարտած ըլլալով, վարդապետի յաջորդ Շաքաթ օրը (բացի այն պարագայէն, երբ Տարեգիրը ըլլայ Բ կամ անկէ վեր, ուր անմիջապէս սկիզբ կ'առնեն վերափոխման հետ կապուած առնեքը) կը առնուի յիշատակը մեր աշխարհի առաջին Լուսաւորիչներէն Թապեոս առաքելի և մեր Եկեղեցւոյ առաջին վկայուհի Սուրբ Եկեղեցւոյ որոնք նահատակութեան պատկը ընդունեցին Սանատրուկ անհաւատ արքայէն: Խաչանիշով նշանակուած այս առնեքը ունի անշուշտ իր նախատեսակը:

Այս և յաջորդ երկու եթնականերու սրբոց առնեքը կրնան փոխադրուիլ Առաջաւորաց Բարեկենդանէն առաջ, ձմրան եղանակին, առաջին չորսը, ինչպէս ըսինք, Տարեգիրը Տէն վեր եղած պարագային, իսկ վերջին չորսը՝ Ոէն վեր եղած պարագային:

Վարդապետէն վերափոխուած երկարող կիրակիները, թիւով 1-6, պարզ Յարութեան կիրակիներ են, վերջինը ըլլալով Ս. Աճառնայ պահոց Բարեկենդան:

Երկուշաբթի առն է Սրբոցն՝ Կիպրիանոսի եպիսկոպոսին եւ 45 վկայիցն, եւ սրբոց կուսանացն՝ Յուսէփանայ, Նւփիմայ եւ Քրիստինայ: Կարթագինէի մեծահռչակ եպիսկոպոսը ուրիշ Եկեղեցիներու մօտ ալ կը յիշատակուի Յուսէփանէ կոյսին հետ, որուն դերը այնքան կենսական է եղած Կիպրիանոսը իր կախարդական մոլորանքէն ճշմարիտ կրօնի լոյսին բերելու արարքին մէջ (յիշել մեր ժողովուրդին մէջ այնքան լայն տարածուած գտած «Կիպրիանոս» աղօթագիրքը): 26 Սեպտեմբերն է անոնց սօնախմբութեան թուականը Լատինաց Տօնացոյցին մէջ, իսկ 2/15 Հոկտեմբերը՝ Յունաց մօտ:

45 վկաները Յունաց մօտ կը յիշատակուին իբրեւ «Քառասունհինգ մարտիրոսացն Նիկոպոլսոյ ի Հայաս», 10/23 Յունիսին: Նւփիմէ կոյսը Յունաց մօտ իր

յիշատակութիւնը ունի Սեպտ. 16/29 ին, իսկ Քրիստինէին համար երկուքին մօտ ալ ընդունուած թուականն է 24 Յուլիսը:

Երեքշաբթի առն է Սրբոցն՝ Արամ. զինեայ եպիսկոպոսին եւ Տաւն աւակերտացն եւ ճինգ վկայիցն: Աթանազինէսի մասին խօսած ենք այս յօդուածաշարքի ընթացքին, քանի որ անգամ մը արդէն յիշատակուած էր ան Յովհաննէս Մկրտչի հետ, բայց ատկեա իր նշխարաց փոխադրութեան յիշատակն էր ունելի: Զունինք յաւելեալ Եկեղեցիութիւն միաներու մասին:

Հինգշաբթի առն է Սրբոց ճախանարցն՝ Ազամայ, Աբելի, Աւրայ, Ննովայ, Ննովայ, Նոյի, Մելքիսեդեկի, Աբահամու, Իսահակայ, Յակոբայ, Յովսէփայ, Մովսիսի, Ահարոնի, Նոյի, Սեփարաւու, Յեսուայ, Սամուէլի, Սամիսոնի, Յովթայի, Բաբայի, Գեղեցի եւ այլոց սրբոց ճախանարցն: Հին Ուխտի ամենէն պատկառելի քան զէմքերու այսպէս միասնաբար յիշատակուածը յատուկ է միայն մեր Օրացոյցին: Յոյնք ճախանարց կիրակի» անորոշ կոչուած տուած են Մանգեան առնը կանխող կիրակիին, ուր հոս հոգեհանգստեան պաշտօն ալ կը կատարեն իրենց հանգուցեալ Պատրիարքաց հոգիներուն համար: Խոմբէն օտարներու մօտ յիշատակուած կը գտնենք քանի մը համար միայն: Այսպէս, Աբահամ Նահապետ Լատինաց մօտ կը յիշատակուի 10 Հոկտեմբերին: Մովսէս մարգարէի համար երկուքն ալ ունին Սեպտեմբերի 4ը (Լատինք ասեմն մը Նարալ լեռ կ'երթային այդ օր, ուր ըստ Սուրբ Գրոց վերջ գտած է կեանքը Հին Ուխտի մեծագոյն զէմքին): Ահարոն քահանայապետ՝ Լատինաց մօտ, 1 Յուլիսին, Յեսու և Գեղէն միասին, դարձեալ Լատինաց մօտ՝ 1 Սեպտ. ին: Սամուէլ մարգարէն, երկուքին մօտ ալ 20 Օգոստոսին: Իսկ թէ՛ Լատիններ և թէ՛ Յոյներ Յունիսի 27ին կը յիշատակեն «Նիկոպոս» Սամփսոն մը, որ տարբեր է մեր յիշածէն:

Շարաթ տօն է Սրբոց ուղղոց եւ բուսնց Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ՝ Աւիսակիսի, Վերանիսի, Յուսկանց, Գրիգորիսի եւ Դանիէլի: Առաջին երկուքը՝ զաւակները, միւսները թռուներն են մեր Հաւատոյ Հօր: Առաջին երեքը յաջորդած են իրեն իրրե կաթողիկոս:

Երկուշարթի տօն է Սրբոց Մակաբայեցոցն, Եղիազարու քանակային եւ Շամուկեայ եւ եօթն ուղղոց նորին: Մեր Եկեղեցին է միայն որ Մակաբայեցիներուն տեղ տուած է իր Տօնացոյցին մէջ, թելադրանքովը թերեւ իր պատմութեան, պարտադրուած ըլլալով մարտի դաշտ իջնել բազմիցս լուսան կրօնի եւ հայրենասաց: Մէկ-երկու տարի Լատինաց Օրացոյցին մէջ երեցան Մակաբայեցիք: Լատինք Վեթի նահատակ եղբայրներուն յիշատակութիւն մը ունին 10 Յուլիսին, առանց Շամուկի անուան, որ մայրն է եօթ անձնազօհ կորիճներուն:

Երեքշարթի տօն է Սրբոց երկոսասան մարգարեիցն՝ Ովսեայ, Ամովսայ, Միքիայ, Յովելայ, Աբդիու, Նաւումայ, Ամբակումայ, Յովնանու, Սոփոնիայ, Անգեայ, Զաքարիայ եւ Մաղաքիայ: Դարձեալ մեր Եկեղեցւոյ միայն յատուկ է միախումբ յիշատակութիւնը Երկոսասան վոքր մարգարէից: Ոմանց անունները գտնել կարելի չեղաւ մեզի Յունաց կամ Լատինաց Տօնացոյցներուն մէջ: Ովսէն Յունաց մօտ կ'երևի 17/30 Հոկտեմբերին, Ամովսը՝ 31 Մարտին՝ Լատինաց, իսկ 15/28 Յունիսին՝ Յունաց մօտ: Միքիան՝ 14/27 Օգոստոսին (Վերափոխման նախօրեակին, որ Տիրամօր ննջման օրն է)՝ Յունաց մօտ: Յովէլը՝ 13 Յուլիսին Լատինաց, իսկ 19 Հոկտ. /1 Նոյեմբերին Յունաց մօտ: Աբդիան՝ 19 Նոյ. /2 Դեկտ. ին Յունաց մօտ: Նաւումը՝ 1 Դեկտ. ին երկուքին ալ մօտ: Ամբակումը՝ յաջորդ օրը Յունաց մօտ, իսկ Սոփոնիան՝ անկէ ալ օր մը վերջ (նոյնը նաեւ Լատինաց մօտ): Անգէն՝ 16/29 Դեկտ. ին՝ Յունաց, իսկ, Ովսէին հետ միասին, 4 Յուլիսին Լատինաց մօտ: Զաքարիայի մասին խօսեցանք նախորդ յօդուածով: Մաղաքիան 14 Յունուարին կը յիշատակուի Լատինաց, իսկ նոյն տմայ 3/16ին՝ Յունաց մօտ:

Տարօրինակը այն է որ տասներկուքէն միայն Յովնանն է, որուն անունն չհանդիպեցանք այլ Տօնացոյցներու մէջ, հակառակ որ խումբին ամենէն յատկանշական դէմքն է ան, կէտ ձուկէն կ'ըլլուած ըլլալուն համար, ինչ որ նոր Ուխտին մէջ ալ համարուած է նշանակը մեր Տիրոջ և Փրկչին եռօրեայ թաղման:

Հինգշարթի տօն է Սրբոցն՝ Սոփիայ եւ երից դստերացն՝ Պիսիսի, Էլպիսի եւ Ազապայ: Սոփիա կամ Սօֆիա Յունարէնով իմաստութիւն կը նշանակէ, իսկ միւս երեքը կը թարգմանուին Հաւատք, Յոյս և Սէր: 17/30 Սեպտ. ի դիմաց կը գտնենք անոնց յիշատակութիւնը Յունաց Տօնացոյցին մէջ: Իսկ Լատինաց մօտ Սոփիան առանձին կը գտնենք 30 Ապրիլին:

Վերափոխման հետ կապուած տօները կը սկսին, շատ իմաստուն կարգադրութեամբ, 431 թուականին, Եփեսոսի մէջ գումարուած Գ. Տիեզերական ժողովին մասնակցող 200 հայրապետներուն յիշատակութեամբ, քանի որ այդ ժողովն է որ ճշգրտ է Տիրամօր դիրքը, պատուելով զինք Ասուածածին գերազանց տիեզոսով: Յաջորդ օրը Բարեկենդան է Ս. Աստուածածնի պահօց:

Շարաթապահօց վերջին օրը՝ Ուրբաթ, նախատօնակ կը կատարուի, որովհետեւ Շարաթ տօն է Շողակաքի Ս. Էշմիածնի, ըստ հետեւեցն Ս. Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ: Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Ս. Էշմիածնի տօնէն տարբեր է այս. ուր շնչոր դրուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի տեսիլքին վրայ, ըստ որում Միածինը, իրրե երկինքէն կաթած չող, ոսկէ ուռամբ բաղխեց սիրտը Արարատեան դաշտին, ուր պիտի կառուցուէր Մայր Տաճարը քրիստոնէութիւնը իրրե պետական կրօնը նշուած առաջին ժողովուրդին:

Նկատելով որ հոս, Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին կից ունինք Ս. Էշմիածին անունով մատուռ մը (կառուցուած 1664 թուականին, Եղիազար Այնթապցի Պատրիարքի կողմէ, երբ ինքզինք հռչակեց կաթողիկոս — հետագային բազմեցաւ Ամ. Հայոց Հայրապետական Գահին), թէ՛ նախատօնակը կը կատարուի և թէ՛ Պատարագը կը մատուցուի այս մատարան մէջ:

ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ,
Մեծագոյնը Ս. Կոյսին նուիրուած տօնե-
րուն, վաղեմի դարերէն սկսեալ: Մէկը՝
մեր Եկեղեցւոյ հինգ Տաղաւարներէն և
Կաթողիկ Եկեղեցւոյ չորս հրամայուած
տօներէն: Գրեթէ միւս բոլոր Եկեղեցիներ
զայն կը տօնեն 15 Օգոստոսին, իսկ մեր
Եկեղեցին՝ անոր մօտաւոր (12-18 Օգոս-
տոսի միջև ինկող) Կիրակիին: Արևելեան
Եկեղեցիներ հոս Հին Տոմարի համաձայն
շարժելուն՝ Յոյնք և Ասորիք Վերափա-
խուած կը տօնախմբեն Օգոստոսի 28ին,
իսկ մենք՝ ամսուն վերջին Կիրակիին:
Բացառութիւն կը կազմեն Ղպտիք, որոնք
վեց օր կանուխ, Օգոստ. 22ին կը տօնեն
զայն: Այս կարգադրութիւնը նորագոյն
ժամանակներու արդիւնք կը թուի, մեղ-
մնուլ հոմար տօնին առթիւ եղած խճո-
ղումը: Ինչպէս ըսինք, տօնը ունի մեր
մօտ իր շարաթապահքը, իսկ Յունաց մօտ
պահնցողութիւնը կը տեւէ երկու շաբաթ-
ներ, սկսելով ամսու առաջին օրէն: Բիւ-
զանդական (Յոյն, Օրթոտքս և Կաթո-
լիկ) Եկեղեցին ունի նաև Սուրբ Կոյսի
Ննջման մասնաւոր յիշատակութիւն, զոր
կը կատարէ տօնի նախօրեակին, թէև,
ըստ աւանդութեան, Տիրամայրը երկինք
է վերափոխուած իր թաղումէն երեք օր
ետք: Այս աւանդութեան հանդէպ իր հա-
ւատարմութիւնն է կարծէք որ ցոյց կու
տայ Յոյն-Օրթոտքս Եկեղեցին, երբ
հոս, 12/25 Օգոստոսի առաւօտեան արշա-
լոյսին, պատկառելի թափօրով մը կ'ի-
ջնցնէ Ս. Յարութեան Տաճարի գիմացը
գանուող Յունական փոքր վանքի մը
մատրան մէջ մնացող Տիրամօր արձանիկը
դէպի Սրբուհոյ գերեզմանը իր մէջ տա-
ղաւարող ստորերկրեայ Եկեղեցին, Գեթ-
սեմանիի ձորը: Լատինք առեն մը ունէին
ինը օրերու պատրաստութեան շրջան մը,
սկսելով Այլակերպութեան տօնէն, զոր
հիմա իջնուցած են երեքի: Ղպտիներ 15
օրերու պահնցողութիւն մը ունին:

Ս. Կոյսի Գերեզմանի Եկեղեցին սե-
փականութիւնն է Յունաց և Հայոց, իսկ
Ղպտիք և Ասորիք, իրեն մեղի հետեակ,
կը վայելին փոքր առանձնաշնորհման,
Տիրամօր Գերեզմանը ուխտի մանելու ի-
րաւունք ունենալով միայն այս տօնին:

Յոյնք և Հայք ամէն օր Պատարա-
գելու իրաւունք ունին Տիրամօր Ս. Գե-
րեզմանին վրայ, Ղպտիներ՝ Դշ. և Ուր-
օրեր, իսկ Ասորիներ՝ միայն Դշ. օրեր,
հանգիպակաց, հայապատկան սեղաններու
վրայ: Լատիններ իրենց տօնի օրը միայն
(15 Օգոստ.) իրաւունք ունին, գլխաւո-
րութեամբ Ֆրանչիսկեանց Կիւսթատին,
Երեկոյան մօտ ուխտի մանելու Տիրամօր
Գերեզմանը և երիցս արտասանուած Pa-
ter, Ave, Gloriaէ ետք Սրբուհիին ձօն-
ուած շարական մը երգելու:

Տօնը կանխող երկու շաբաթներու
ընթացքին, Յունաց և Հայոց Պատարագ-
ներուն կը մասնակցին զպարոյզ գասեր:

Յունաց Ննջման օրը (14/27 Օգոստ.),
Հայք իրենց Պատարագը կը մատուցանեն
առաւօտեան մուկ ժամերուն: Յոյնք
այդ օր երկիցս «Հրաշափառ»ով մուտք
կը գործեն, առաւօտուն կատարելու հա-
մար «Տիրամօր Թաղման Կարգ» իսկ երե-
կոյան՝ նախատօնակ վերափոխման: Յա-
ջորդ առաւօտ ալ ունին «Հրաշափառ» և
հանգ. Պատարագ սրբավայրին վրայ:

Մեր մօտ վերափոխման տօնը կը հան-
գիսաւորուի զայդ «Հրաշափառ»ներով,
առաջինը Շր. երեկոյան, որուն կը յա-
ջորդէ նախատօնակ, իսկ երկրորդը՝ Կի-
րակի առաւօտ, որուն կը յաջորդէ հան-
գիսաւոր Ս. Պատարագ և «Անդառտան»:
Բաց աստի, Շաբաթ գիշերակցքին, Հրա-
կումի կարգ կը կատարենք, ինչպէս նաև
գիշերային և առաւօտեան ժամերգութիւն-
ներ: Իսկ Կիրակի կէսօրէ ետք «Անդաս-
տան» կը կատարենք Մայր Տաճարին մէջ
և նախատօնակ. որ կը կրկնուի յաջորդ
8 օրերուն ետ:

«Պաղոթի Օրհնութեան Կարգ»ը, զոր
մեր Եկեղեցին կը կատարէ վերափոխման
տօնին (նոյնն է նաև Հայ-Կաթողիկներու
մօտ), երեսուդէմի մէջ, Տոմարի տար-
րերութեան պատճառաւ, կը կատարուի
նոր Տոմարով վերափոխման տօնի օրը:
Լատիններ չունին այդպիսի արարողու-
թիւն, իսկ միւս Եկեղեցիներ Այլակեր-
պութեան տօնին (6 կամ 19 Օգոստոս) կը
կատարեն զայն:

(Նաւ. 10)

Գ. Ճ.